

УДК 159.922.2:004.77

DOI:[https://doi.org/10.17721/upj.2024.1\(21\).6](https://doi.org/10.17721/upj.2024.1(21).6)

Максименко Ю. Б.,

доктор психологічних наук, професор, кафедри загальної та диференціальної психології, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського
E-mail: borisovicu093@gmail.com
ORCID:0000- 0002-5732-9478

Мурманова І. М.,

магістр освітньої програми «Практична психологія», Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського
E-mail: Murmanova2011@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0110-6264

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛЕЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВІД ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті представлені результати емпіричного дослідження психологічних особливостей залежності особистості від впливу сучасних інформаційних технологій. Зміст поняття «залежність від впливу сучасних інформаційних технологій» визначено як стан, який характеризується суб'єктивним опосередкуванням діяльності надмірним, активним та довготривалим використанням комп'ютера, що може призвести до втрати контролю над життям, до соціальних, професійних та особистих проблем. Визначено, що цей стан виявляється у різних формах, таких як залежність від інтернету, від відеоігор, від соціальних мереж, смартфонів тощо, та проявляється різними симптомами, такими як занепад у реальному житті, відчуття тривоги та стресу при відсутності доступу до технологій, втрата контролю тощо. Встановлено, що люди з такою залежністю відзначаються змінами у свідомості під впливом інтернету, сприймають його як більш привабливий порівня-

но з реальним життям та обмежують свою взаємодію, переважно, до спілкування через мережу. Це впливає на тривалість користування, а також різноманітність активності в інтернеті, включаючи сприймання його як проєктивної реальності та бажання підкорити реальний світ нормам, властивим віртуальному середовищу. Відмічена висока мотивація та ефективність у використуванні інформаційних технологій, але одночасно зазнаються певні труднощі у контролі своїх емоцій під час використання інтернету. Доведено, що їхні особистісні властивості (низька самооцінка, імпульсивність, замкнутість, фрустрованість та ін.) створюють психологічні умови посилення залежності від впливу сучасних інформаційних технологій. Встановлено, що для досліджуваних з високим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій характерна висока мотивація використання ІТ-ресурсів, активність в онлайн-спілкуванні, схильність до довготривалої взаємодії в мережевій субкультурі, сприймання інтернету як важливої частини суб'єктивної реальності, обізнаність щодо використання технологій, обмеженість у здатності контролювати емоції, низька самооцінка, імпульсивність, замкнутість, фрустрованість, невпевненість та радикалізм.

Ключові слова: залежність, сприймання інтернету, інформаційна компетентність, фрустрованість, невпевненість, радикалізм.

Вступ

Постановка проблеми. На цей час залежність від впливу інформаційних технологій є важливою проблемою, що активно обговорюється в науковій та громадській сферах (Pisano et al., 2019). Інформаційні технології (ІТ) стали невід'ємною складовою нашого повсякденного життя і суттєво змінили спосіб комунікації, яким користується людство (Засекін, 2024, с. 782). Позитивною рисою цього є те, що інформатизація суспільства дозволила збільшувати продуктивність праці та навчання, а також організувати їх дистанційно (Ванда & Бондаренко, 2019, с. 38). Однак, разом з перевагами, існують і серйозні негативні наслідки, зокрема, вплив технологій на фізичне та психічне здоров'я людини (Коваль, 2023, с. 152), тому надмірне використання комп'ютерів пов'язане з різними проявами, серед яких особливо важливою є проблема психологічної залежності від інформаційних технологій (Лукашук, 2022, с. 87).

Теоретичний аналіз

Аналіз останніх досліджень та публікацій Дослідження, проведені з цього приводу (Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 28-29 квітня 2022 р. м. Одеса, с. 45; Uslu, 2022, с. 299 та ін), свідчать про існування широкого спектра форм залежності від інформаційних технологій, таких як комп'ютерна, інтернет-залежність, цифрова, технологічна, електронна, соціально-медіа залежність та інші. З цього приводу розроблено різноманітні наукові моделі та підходи до їх пояснення (Davis, 2001, с. 187; Young et al., 2000, с. 59 та ін.), такі як когнітивно-поведінкова модель проблемного користування інтернетом, модель анонімності, зручності та виходу, фазова модель патологічного використання інтернету, комплексна модель розвитку та підтримки інтернет-залежності та інші. Однак, на сьогоднішній день проблема дослідження психологічних особливостей залежності особистості від впливу сучасних інформаційних технологій є ще не досить розробленою і залишається актуальною.

Поняття «залежність від ІТ» можна визначити як динамічний процес, що включає в себе довготривале опосередкування ІТ-технологій як комунікативного партнера, де ІТ-технології сприймаються людиною у вигляді суб'єкта діяльності та носія активності.

Безпосередньо у нашому дослідженні перевірялося припущення про те, що залежність особистості від впливу сучасних інформаційних технологій поступово набуває ознаки певної форми, якій притаманні надмірність, нестриманість та довготривалі взаємодії з комп'ютером (Amudhan, Prakasha, Mishra, & Rao, с. 286). Функціонування такої взаємодії має низку негативних психологічних особливостей, таких як ідентифікація з віртуальними спільнотами, односпрямована поведінка, потреба у сенсорній стимуляції, підвищена мотивація використання комп'ютера, зміни у свідомості, антропоморфізація (персоніфікація), перенесення правил віртуального світу в реальне життя, сприймання віртуального простору як об'єкту захоплення, перегляд джерел задоволення та інші.

Мета статті: вивчити психологічні особливості залежності особистості від впливу сучасних інформаційних технологій.

Методологія дослідження

У дослідженні взяли участь 50 осіб віком від 20 до 42 років. Методичний інструментарій дослідження склали: тест на інтер-

нет-залежність К. Янг; опитувальник «Сприймання Інтернету» О. Щепиліної, тест – опитувальник «Інформаційна компетентність особистості» Ю. Максименка, Л. Матохнюк та «Багатофакторний особистісний опитувальник» (форма Б) Р. Кеттелла.

Результати і дискусія

За результатами тесту на інтернет-залежність виявлено лише дві категорії досліджуваних: перша – особи з оцінками в діапазоні від 40 до 69 балів, які вважалися користувачами інтернету з певними проблемами, пов'язаними з надмірним його використанням; друга – особи з оцінками від 70 до 100 балів, які мали серйозні проблеми, пов'язані з інтенсивним використанням інтернету. Учасників дослідження з низькими значеннями цього показника у вибірці не виявлено. Тому у подальшому дослідженні взаємозв'язку між проявами залежності від впливу сучасних інформаційних технологій та психологічними особливостями особистості з використанням критерію Спірмена ми користувалися відповідно термінами «вищий» та «нижчий» рівень залежності.

Кореляційний аналіз показників виявив статистично значущі позитивні зв'язки з високим рівнем ймовірності ($p < 0,01$) між інтернет-залежністю та більшістю даних за методикою «Ставлення до інтернету». Дві ключові змінні з цієї групи – належність до мережевої субкультури ($r = 0,586$) та потреба в сенсорній стимуляції ($r = 0,369$) – показали суттєвий взаємозв'язок з інтернет-залежністю. В цьому відношенні вважаємо, що досліджувані з вищим рівнем інтернет-залежності виявилися активнішими в онлайн-спільнотах та мережевих комунікаціях та мали більшу потребу у сенсорній стимуляції через використання інформаційних технологій. Кореляційний зв'язок встановлений між показником інтернет-залежності та певними особливостями сприймання інтернету. Зокрема, зв'язок із зміною стану свідомості під впливом інтернету ($r = 0,668$), сприйманням інтернету як кращого, ніж реальне життя ($r = 0,615$), а також спілкуванням ($r = 0,651$) статистично значущий на рівні $p < 0,01$. Ці результати вказують на те, що досліджувані з вищим рівнем інтернет-залежності активно вдаються до онлайн-занять, шукаючи у віртуальному світі втечі від реальності та задоволення від віртуальних вражень. Виявлено взаємозв'язки між інтернет-залежністю та конкретними проявами поведінки в Інтернеті ($r = 0,638$; $p < 0,01$), сприйманням Інтернету як проєктивної реальності ($r = 0,624$; $p < 0,01$) та бажанням перенести норми віртуального світу в

реальний ($r=0,478$; $p<0,01$), які відображають залежність особистості від впливу сучасних інформаційних технологій, зокрема, зв'язок із часом, проведеним в Інтернеті ($r=0,591$; $p<0,01$). Указані результати підкреслюють вплив інтернет-залежності на різні аспекти поведінки та ізоляцію у сприйманні індивідомом себе особисто та навколишнього світу. Певною мірою таку поведінку можна умовно визначити як «комп'ютерно-аутистичну».

Щодо взаємозв'язків між залежністю від сучасних інформаційних технологій та показниками інформаційної компетентності особистості, прямі значущі кореляції ($p<0,01$) були виявлені з мотиваційним ($r=0,553$) та когнітивним компонентами інформаційної компетентності ($r=0,649$), тобто, вищий рівень інтернет-залежності співвідноситься із сильнішою мотивацією до використання технологій та кращими знаннями та навички у роботі з ними. Негативні зв'язки, виявлені на рівні $p<0,01$, встановлено з емоційно-вольовим ($r=-0,579$) та екологічним компонентами інформаційної компетентності ($r=-0,575$). Ці зв'язки показують, що досліджувані з низьким рівнем емоційної стійкості та вольового контролю схильні до використання інформаційних технологій як компенсації від негативних емоцій та невдач у реалізації особистісних цілей, а особи з високим рівнем екологічної компетентності менш зацікавлені у використанні ІТ через повагу до природних аспектів життя та екологічних питань. Стосовно кореляцій між залежністю від сучасних інформаційних технологій та особистісними характеристиками, визначеними за «Багатофакторним особистісним опитувальником» Кеттелла, відповідний аналіз показав, що лише шість факторів особистості пов'язані з рівнем залежності від ІТ. Йдеться про прямі кореляції ($p<0,01$) з факторами непевності ($r=0,645$), радикалізму ($r=0,638$) та фрустрованості ($r=0,531$). В цьому плані зазначимо, що непевнені випробувані схильні шукати в інтернеті підтримку та позитивний зворотний зв'язок для підвищення свого самопочуття або використовувати ІТ як спосіб уникнення неприємних ситуацій. Фрустровані особи шукають в інтернеті засоби для втішання та втілення своїх емоцій, що здатне призвести до зростання залежності від технологій. Особи з більшою відкритістю до нових вражень схильні до регулярного користування інформаційними технологіями, оскільки вони зацікавлені у різних активностях, які задовольняють їхні потреби у новизні та певним чином стимулюють їхні інтереси.

Негативні кореляції ($p<0,01$) між залежністю від ІТ та факторами низької самооцінки ($r=-0,652$), замкнутості ($r=-0,539$) та імпульсивності ($r=-0,653$) вказують на те, що низька самооцінка підштовхує до

пошуку в інтернеті підтримки для покращення самопочуття, і в перспективі це може посилити схильність до використання ІТ. А за умов певної замкнутості, уникнення соціальних взаємодій, використання інформаційних технологій надає комфорт та задоволення від перебування у власному внутрішньому світі. У свою чергу, тенденція до спонтанних реакцій та відсутність контролю над власними діями обумовлює вибір інформаційних технологій як способу втілення власних потреб та імпульсивних бажань. У цілому, згадані особистісні характеристики цілком могли сприяти розвитку залежності від інформаційних технологій через різноманітні механізми врегулювання емоцій, пошук підтримки, втілення емоційних потреб або потреб у новизні.

Наведені численні зв'язки виступили емпіричним підґрунтям для подальшого якісного аналізу психологічних особливостей особистості досліджуваних з різним рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій, який базувався на методах «асів» та «профілів». Реалізація методу «асів» полягала у тому, що за результатами тесту на інтернет-залежність Кімберлі Янг визначено досліджуваних з найвищими оцінками (80-й перцентиль та вище), а також осіб з найнижчими оцінками (20-й перцентиль та нижче) залежності від сучасних інформаційних технологій. У такий спосіб 9 осіб з високим рівнем залежності від інформаційних технологій умовно потрапили до групи з високим рівнем залежності від сучасних інформаційних технологій (ІЗ+) (18% від загальної вибірки), а 10 осіб з меншим рівнем залежності – до групи з низьким рівнем залежності від сучасних інформаційних технологій (ІЗ-) (20% від усіх досліджуваних).

Якщо розглянути профілі сприймання інтернету для досліджуваних з різним рівнем залежності від сучасних інформаційних технологій, де точки на графіку показують усереднені перцентильні значення показників за методикою Щепилої для кожної групи, то можна побачити, що значення нижче 25-го перцентилля виявлено переважно у групі з низьким рівнем залежності, що свідчить про слабкий прояв цих показників (рис. 1).

Подальший аналіз також показав, що всі показники сприймання у групі ІЗ+ були вищі, ніж у групі ІЗ-. Більшість точок у групі ІЗ+ знаходилися на рівні медіани або вище, тоді як у групі ІЗ- – були в межах першого квартиля.

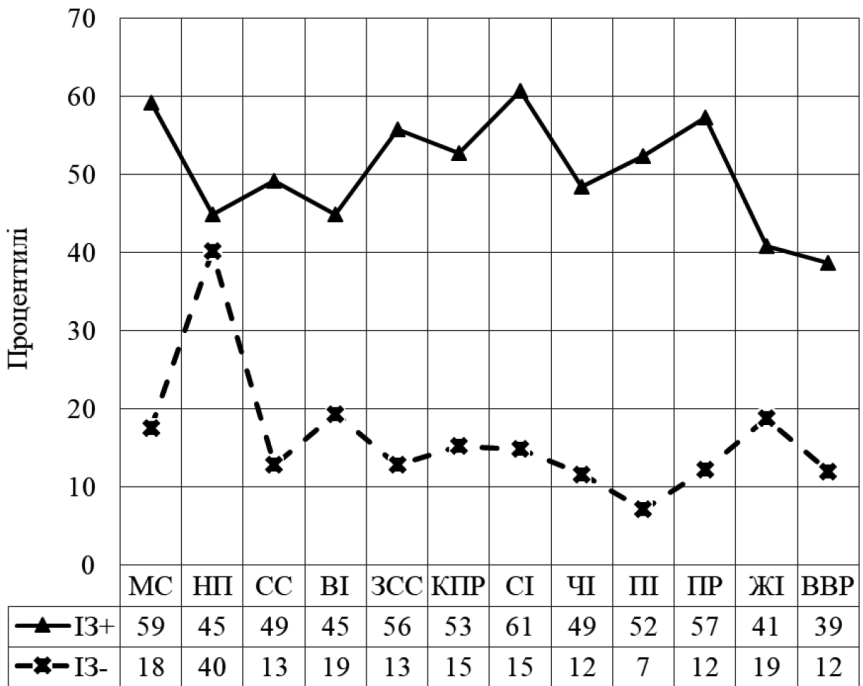

Рис. 1. Профілі показників сприймання інтернету осіб із вищим (I3+) та меншим (I3-) рівнями залежності від впливу сучасних інформаційних технологій

Примітки: МС – приналежність до мережевої субкультури, НП – нецільспрямованість поведінки, СС – потреба в сенсорній стимуляції, ВІ – мотивація використання інтернету, ЗСС – зміна стану свідомості під впливом інтернету, КІПР – сприймання інтернету як кращого, порівняно з реальним життям, СІ – спілкування, ЧІ – час в інтернеті, ПІ – простір в інтернеті, ПР – сприймання інтернету як проективної реальності, ЖІ – сприймання інтернету як живої істоти, ВВР – прагнення перенести норми віртуального світу в реальний.

Статистична перевірка цих відмінностей здійснювалася за U-критерієм Манна-Уїтні. Її результати показали, що достовірними на рівні $p < 0,01$ були відмінності між групами за такими показниками: потреба в сенсорній стимуляції ($U=13$); зміна стану свідомості під впливом інтернету ($U=9$); сприймання інтернету як кращого, порівняно з реальним життям ($U=11$); спілкування ($U=8,5$); час в інтернеті

($U=11,5$); простір в інтернеті ($U=10,5$); прагнення перенести норми віртуального світу в реальний ($U=10$). На рівні $p<0,05$ відмінності виявлені за показниками приналежності до мережевої субкультури ($U=18$) та сприймання інтернету як проективної реальності ($U=14$).

Узагальнюючи ці дані, зазначимо, що досліджувані з вищим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій демонстрували значуще вищі показники спілкування, приналежності до мережевої субкультури, сприймання інтернету як проективної реальності, зміни стану свідомості під впливом інтернету та інших. Вони більше часу проводили в мережах, використовуючи месенджери та форуми, активно взаємодіяли в інтернет-спільнотах. Ці досліджувані легше ідентифікувалися з мережевими групами, більш схильні до взаємодії з подібно налаштованими особами, приймали їхні цінності та норми. Інтернет для них був додатковим простором, де вони могли почувати себе впевненіше або відкритіше, а також знаходити позитивні аспекти, відсутні в реальному житті. Крім того, під впливом використання ІТ-ресурсів досліджувані, які відчували сильну залежність від інформаційних технологій, демонстрували яскравіші зміни у структурі свідомості (перш за все на рівні самоствавлення).

Досліджувані, які демонстрували нижчий рівень залежності від впливу сучасних інформаційних технологій мали значно нижчі значення за показниками простору в інтернеті, часу в інтернеті, сприймання інтернету як проективної реальності, прагнення перенести норми віртуального світу в реальний та ін. Їхня активність в інтернеті більш обмежена, вони віддають перевагу іншим формам дозвілля або розваг, замість того, аби витрачати час у мережі. Інтернет для них є інструментом, а не додатковою реальністю або сферою для проектування фантазій. У цілому такі досліджувані менш зацікавлені у віртуальному світі та його можливостях.

Порівняння профілів інформаційної компетентності особистості у цих групах показало, що відмінності між ними значущі лише за чотирма показниками (рис. 2).

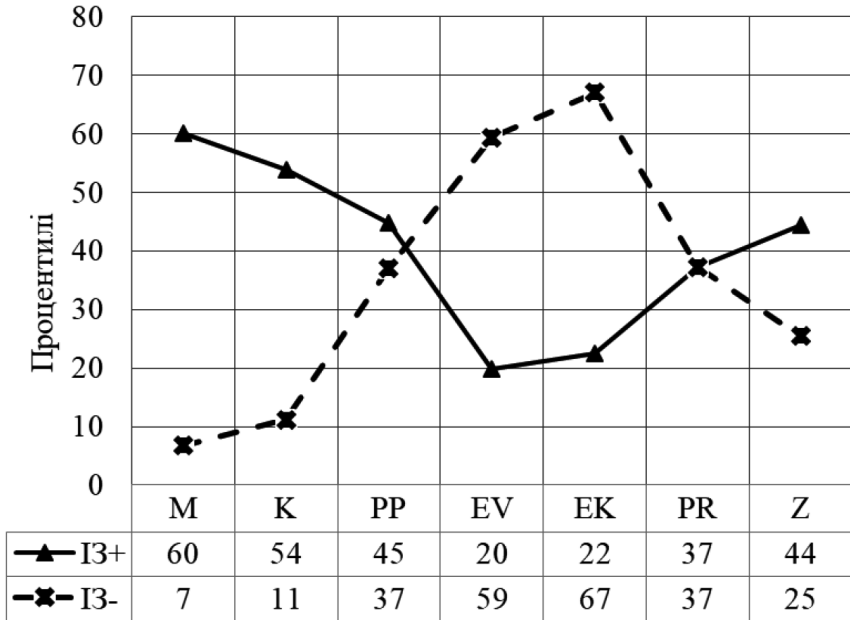

Рис. 2. Профілі показників інформаційної компетентності особистості осіб з вищим (I3+) та нижчим (I3-) рівнями залежності від впливу сучасних інформаційних технологій

Примітки: M – мотиваційний, K – когнітивний, PP – проективно-поведінковий, EV – емоційно-вольовий, EK – екологічний, PR – правовий, Z – загальний показник інформаційної компетентності особистості

Як свідчить рис. 2, показники M (мотиваційний компонент) та K (когнітивний компонент), оцінки яких у групі досліджуваних з вищим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій розташовувалися вище лінії медіани, а у осіб з нижчим її рівнем – знаходилися у межах першого квартиля. Друга пара показників, EV (емоційно-вольовий) та EK (екологічний), навпаки, у групі I3+ розташовувалися не вище за 25-й перцентиль, а у осіб з нижчим рівнем – перевищували медіани розподілів. Вважаємо, що це ще раз підтверджує раніш висловлене припущення про те, що досліджувані з вищим рівнем залежності більш орієнтовані на існування не в реальному, а у когнітивно обумовленому віртуальному світі.

Застосування статистичного критерія оцінки достовірності цих відмінностей показало, що статистично значущими на рівні $p < 0,01$ є відмінності між групами за показниками мотиваційного ($U=9$), когнітивного ($U=8,5$), емоційно-вольового ($U=9,5$) та екологічного ($U=9,5$) компонентів інформаційної компетентності.

А отже, за психологічними особливостями інформаційної компетентності досліджувані, які відрізнялися за рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій мали два протилежних варіанти характеристик. Перша вказувала на те, що досліджувані з вищим рівнем залежності від інформаційних технологій відрізнялися сильнішим стимулом та знаннями для використання цих технологій, але при цьому були обмеженими у здатності контролювати свої емоції та менше уваги приділяли оточуючому світу. Друга комбінація характеристик свідчила, що досліджувані з нижчим рівнем залежності від сучасних інформаційних технологій мали розвинені здатності до емоційного контролю та приділяли більшу увагу екологічним аспектам, але при цьому проявляли менший інтерес до ІТ та обмежені знання щодо їх використання.

Порівнюючи усереднені профілі властивостей особистості у групах досліджуваних з вищим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій та тих, у кого вона була менш вираженою, можна зазначити, що за деякими властивостями групи майже не відрізнялися (рис. 3).

За показниками мислення, емоційної стабільності, покірності, розсудливості, нормативності поведінки, довірливості, невігадливості та конформізму обидві групи мали значення, розташовані нижче середньої лінії ряду, при цьому відповідні показникам точки профілів або майже збігалися, або розташовані близько одна до одної. Ймовірно, це означає, що суттєвих відмінностей між досліджуваними з вищим та нижчим рівнями залежності від впливу сучасних ІТ за такими властивостями не було.

Однак, усереднена вираженість показників самооцінки, замкнутості, практичності, імпульсивності на профілі досліджуваних з вищим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій знаходилася нижче за лінію 50-го перцентіля, водночас як у досліджуваних з нижчою залежністю такі точки знаходилися вище медіани. Точки профілю за іншими показниками, такими як чутливість, непевність, радикалізм, фрустрованість у досліджуваних з групи ІЗ+ знаходилися вище медіанної лінії, а у досліджуваних з групи ІЗ – знаходилися нижче центру розподілу. У цьому плані можна припустити,

що у досліджуваних з різними рівнями залежності від впливу сучасних інформаційних технологій відповідні властивості проявлялися протилежним чином.

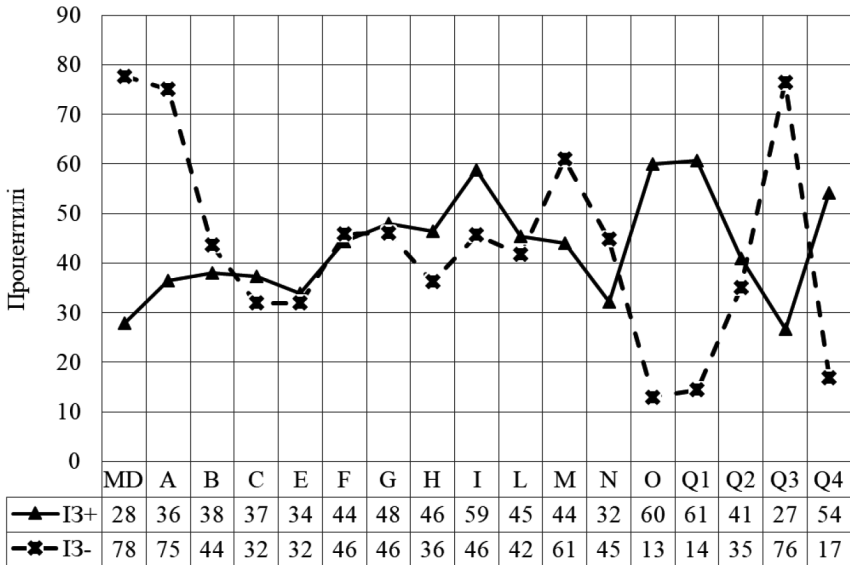

Рис. 3. Профілі властивостей особистості з вищим (I3+) та нижчим (I3-) рівнями залежності від впливу сучасних інформаційних технологій

Примітки: MD – самооцінка, А – замкнутість/товариськість, В – конкретне/абстрактне мислення, С – емоційна нестабільність/стабільність, Е – покірність/домінантність, F – розсудливість/безпечність, G – нормативність поведінки, H – боязкість/сміливість, I – жорсткість /чутливість, L – довірливість/підозрілість, M – практичність/мрійливість, N – невігадливність/проникливість, O – самовпевненість/непевність, Q1 – консерватизм/радикалізм, Q2 – комфортність/самодостатність, Q3 – імпульсивність/самоконтроль, Q4 – розслабленість/фрустрованість

У ході статистичної перевірки цих відмінностей за допомогою U-критерію Манна-Уїтні виявлено, що високим рівнем статистичної достовірності ($p < 0,01$) характеризувалися відмінності у вираженості показників самооцінки ($U = 8,5$), непевності ($U = 10,5$), радикалізму ($U = 10,5$), імпульсивності ($U = 8$), а відмінності за показниками замкнутості ($U = 14,5$) та фрустрованості ($U = 15$) підтверджені на достатньому рівні ($p < 0,05$).

Отже, для досліджуваних з вищим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій характерні низька самооцінка, імпульсивність, замкнутість, фрустрованість, непевність та радикалізм. Вони мають тенденцію порівнювати себе з іншими у віртуальному просторі, що викликало почуття непотрібності або низької самооцінки. Їхня схильність до імпульсивних дій та бажання отримати нові враження позначалися на часі, який вони проводили в інтернеті через прагнення миттєво реагувати на нову інформацію або нові подразники в мережі. Через свою замкнутість та самотність досліджувані надавали перевагу взаємодії з інтернетом, ніж реальним взаємодіям, а через фрустрованість болісно переживали невдачі, стрес або невпевненість у реальному житті, що призводило до втечі від проблем у віртуальний світ.

У свою чергу, досліджувані з нижчим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій характеризувалися високою самооцінкою, високим самоконтролем, товариськістю, розслабленістю, консерватизмом та самовпевненістю. Вони впевнені у своїх здібностях та власній цінності, що дозволяє їм задовольняти потреби у визнанні та саморепрезентації без залучення до віртуального середовища. Їхня здатність керувати своїми почуттями та відвертати увагу від негативного впливу інформаційних технологій допомагала зберігати баланс між реальним життям та віртуальним світом. Такі досліджувані більше цінують взаємодію з реальними людьми та соціальні зв'язки, ніж інтеракцію в інтернеті, що зменшує їхню залежність від інформаційних технологій. Крім того, нижча схильність до стресу та тривоги допомагала краще управляти своїм часом та енергією, і рідше мати бажання втекти у віртуальний світ. Несхильність до радикальних перетворень у власному способі життя утримувала їх від занурення у світ сучасних інформаційних технологій.

Таким чином, отримані у дослідженні результати дозволяють описати особливості досліджуваних, які були визначені як високозалежні від сучасних інформаційних технологій. Вони є активними користувачами Інтернету у всіх сферах життя: проводили багато часу онлайн для спілкування, взаємодії в віртуальних спілнотах та використання різноманітних сервісів. Інтернет для них став важливим аспектом повсякденного життя, де вони знаходили простір для діяльності та спілкування. Вони мають мотивацію та вміння ефективно використовувати інформаційні технології, але водночас виявляють певні труднощі у контролі своїх емоцій під час використання Інтернету. Їм притаманні певні труднощі у контролі своїх емоцій під час використання інтернету, низька самооцінка, імпульсивність, замкнутість, фрустрованість,

непевність та схильність до використання всього нового, що існує в Інтернеті. Ці психологічні особливості характеризують їхній внутрішній стан та ставлення до себе та інших у контексті використання інформаційних технологій.

Порівняно з ними, особи з нижчим рівнем залежності від сучасних інформаційних технологій не відчували значної потреби у використанні ІТ. Вони більш здатні до контролю своїх емоцій, чутливі до екологічних проблем і приділяють більше уваги цим аспектам. Щодо їхніх особистісних рис, то вони відзначаються позитивним емоційним та соціальним балансом, високою самооцінкою, самоконтролем, товариськістю та розслабленістю, а також консервативно налаштовані щодо інновацій.

Висновки

1. Наведено зміст поняття «залежність від сучасних інформаційних технологій» як комунікативного партнера, носія суб'єктності та активності. Зміст поняття «залежність від впливу сучасних інформаційних технологій» визначено як стан, який характеризується суб'єктивним опосередкуванням діяльності надмірним, активним та довготривалим використанням комп'ютера, що може призвести до втрати контролю над життям, до соціальних, професійних та особистих проблем. Визначено, що цей стан виявляється у різних формах, таких як залежність від інтернету, від відеоігор, від соціальних мереж, смартфонів тощо, та проявляється різними симптомами, такими як занепад у реальному житті, відчуття тривоги та стресу при відсутності доступу до технологій, втрата контролю тощо.

2. Встановлено взаємозв'язки між показником залежності від сучасних інформаційних технологій та сприйманням інтернету за такими параметрами: приналежність до мережевої субкультури, потреба у сенсорній стимуляції, зміни стану свідомості під впливом інтернету, сприймання інтернету як більш привабливого, порівняно з реальним життям, переваги спілкування через інтернет, тривалість користування, різноманіття активностей в інтернеті, сприймання його як проєктивної реальності та прагнення підкорити реальний світ за нормами, властивими віртуальному середовищу. Виявлені кореляції з компонентами інформаційної компетентності (прямі – з мотиваційним та когнітивним, від'ємні – з емоційно-вольовим і екологічним) та властивостями особистості (з непевненістю, низькою самооцінкою, замкнутістю, фрустрованістю, імпульсивністю та радикалізмом).

3. Виявлено, що для психологічних особливостей досліджуваних з високим рівнем залежності від впливу сучасних інформаційних технологій характерна висока мотивація використання ІТ-ресурсів, активність в онлайн-спілкуванні, схильність до взаємодії в мережеві субкультури, сприймання інтернету як важливої частини реальності, обізнаність щодо використання технологій, обмеженість у здатності контролювати емоції, низька самооцінка, імпульсивність, замкнутість, фрустрованість, невпевненість та радикалізм.

Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у більш поглибленому дослідженні динаміки формування психологічних механізмів залежності від впливу інформаційних технологій.

Декларація про конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність потенційного конфлікту інтересів стосовно дослідження, авторства і/або публікації статті.

Список використаних джерел

Amudhan, S., Prakasha, H., Mahapatra, P., & Burna, A. (2022). Technology addiction among school-going adolescents in India: epidemiological analysis from a cluster survey for strengthening adolescent health programs at district level. *Journal Of Public Health*, 44(2), 286–295. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdaa257>

Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187–195. [https://doi.org/10.1016/s0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/s0747-5632(00)00041-8)

Pisano, S., Muratori, P., Senese, V., & Gorga, Ch. (2019). Phantom Phone Signals in youths: Prevalence, correlates and relation to psychopathology. *PLOS ONE*, 14(1), e0210095. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0210095>

Uslu, O. (2022). Causes and consequences of technology addiction: A review of information systems and information technology studies. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8(3), 299–306. <https://doi.org/10.24289/ijsser.1131136>

Young, K. S., Griffinshelley, E., Cooper, A., & O'mara, J. (2000). Online infidelity: A new dimension in couple relationships with implications for evaluation and treatment. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 7(1-2), 59–74. <https://doi.org/10.1080/10720160008400207>

Ванда, М. А., & Бондаренко, Н. Б. (2019). Інтернет-залежність: передумови, ознаки та ризики для підлітків. *Психологія та психосоціальні інтервенції*, 2, 37–42. <https://doi.org/10.18523/2617-2348.2019.2.37-42>

Засекін, А. (2024). Розвиток інтернет-залежності студентів в контексті психологічних теорій і концепцій. *Наукові перспективи*, 1(43), 782–791. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-782-791](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-782-791)

Коваль, Г. С. (2023). Характеристики різних категорій користувачів кіберпростору: саноцентричний підхід. *Габітус*, 46, 152–160. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.46.24>

Лукашук, С. (2022). Стрес як передумова інтернет-залежності студентів. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, 13, 87–96. <https://doi.org/10.30970/ps.2022.13.11>

Максименко, Ю. Б., & Малиута, Ю. С. (2022). Психологічні особливості персоніфікації комп'ютера у дітей молодшого шкільного віку. О. П. Саннікова (Ред.), *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психології особистості : теорія, досвід, практика»* (м. Одеса, 28–29 квітня 2022 р.) (с. 45–52). Одеса : ФОП Белий А. Є.

References

Amudhan, S., Prakasha, H., Mahapatra, P., & Burna, A. (2022). Technology addiction among school-going adolescents in India: epidemiological analysis from a cluster survey for strengthening adolescent health programs at district level. *Journal Of Public Health*, 44(2), 286–295. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdaa257>

Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187–195. [https://doi.org/10.1016/s0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/s0747-5632(00)00041-8)

Pisano, S., Muratori, P., Senese, V., & Gorga, Ch. (2019). Phantom Phone Signals in youths: Prevalence, correlates and relation to psychopathology. *PLOS ONE*, 14(1), e0210095. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0210095>

Uslu, O. (2022). Causes and consequences of technology addiction: A review of information systems and information technology studies. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8(3), 299–306. <https://doi.org/10.24289/ijsser.1131136>

Young, K. S., Griffinshelley, E., Cooper, A., & O'mara, J. (2000). Online infidelity: A new dimension in couple relationships with implications for evaluation and treatment. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 7(1-2), 59–74. <https://doi.org/10.1080/10720160008400207>

Wanda, M., & Bondarenko, N. (2020). Internet-zalezhnist: peredumovy, oznaky ta ryzyky dlia pidlitkiv [Internet Addiction: Prerequisites, Signs, and Risks for the Adolescents]. *Psychology and Psychosocial Interventions*, 2, 37–42. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.18523/2617-2348.2019.2.37-42>

Zasekin, A. (2024). Rozvytok internet-zalezhnosti studentiv v konteksti psykholohichnykh teorii i kontseptsii [Development of internet addiction of students in the context of psychological theories and concepts]. *Scientific perspectives*, 1(43), 782–791. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-782-791](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-782-791)

Koval, H. S. (2023). Kharakterystyky riznykh katehori korystuvachiv kiberprostoru: sanotsentrychnyi pidkhid [Characteristics of different categories of cyberspace users: a sanocentric approach]. *Habitus*, 46, 152–160. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.46.24>

Lukashchuk, S. (2022). Stres yak peredumova internet-zalezhnosti studentiv [Stress as a prerequisite for students 'internet addiction]. *Lviv University Herald. Series: Psychological sciences*, 13, 87–96. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.30970/ps.2022.13.11>

Maksymenko, Yu. B., & Maliuta, Yu. S. (2022). Psykholohichni osoblyvosti personifikatsii kompiutera u ditei molodshoho shkilnoho viku [Psychological features of computer personification in children of primary school age]. *In O. P. Sannikova*

(Red.), Materialy Vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii' «Aktualni problemy psykhologii osobystosti : teoriia, dosvit, praktyka» (m. Odesa, 28–29 kvitnja 2022 r.) (p. 45–52). Odesa : FOP Bielyi A.Ie. [in Ukrainian].

Abstract

Maksymenko Y. B.,

DSc. in Psychology, Professor of the
Department of General and Differential
Psychology, K. D. Ushynsky South
Ukrainian National Pedagogical University
E-mail: borisovicu093@gmail.com

Murmanova I. M.,

Master in Practical Psychology,
K. D. Ushynsky South Ukrainian National
Pedagogical University
E-mail: Murmanova2011@gmail.com

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF AN INDIVIDUAL'S ADDICTION DEPENDING ON THE INFLUENCE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES

The article presents the empirical study on the psychological characteristics of addiction developed under the influence of modern information technologies. «Addiction developed under the influence of modern information technologies» means a condition characterized by subjective mediation of activities with exaggerated, active and long-term use of IT-tools that can lead to loss of control over life and appearance of social, professional and personal problems. This condition manifests itself in various forms, such as addiction to the Internet, video games, social networks, smartphones, etc. and via various symptoms, such as disinterest in real life, anxiety and stress without access to IT-tools, loss of control, etc. People with such addiction experience changes in their consciousness under the Internet influence, perceive that this network is more attractive than real life; they limit their interaction mainly to online communication.

This affects the duration, as well as the variety of activities in the Internet; it is perceived as projective reality; a desire appears to subjugate the real world to the norms inherent in the virtual environment. Such people have high motivation and efficiency in the use of information technologies, but at the same time, they have some difficulties in controlling their emotions while using the Internet. It is proved that their personal traits (low self-esteem, impulsivity, isolation, frustration, uncertainty about innovations, etc.) create psychological conditions for increasing dependence on modern information technologies. Psychologically, the respondents having high dependence on modern information technologies are characterized by high motivation to use IT-resources, wide online communications, a tendency to long-term interactions in the network subculture, perception of the Internet as an important part of subjective reality, awareness of IT-tools using, limited ability to control emotions, low self-esteem, impulsivity, isolation, frustration, uncertainty and radicalism.

Key words: *addiction, perception of the Internet, information competence, impulsivity, uncertainty, radicalism.*

Отримано – 21 січня 2024

Received – January 21, 2024

Рецензовано – 26 січня 2024

Revision – January 26, 2024

Прийнято – 27 січня 2024

Accepted – January 27, 2024